Iulian BOLDEA

Eugène Ionesco – intransigență și valoare

I.B. – prof. univ. dr. la Universitatea „Petru Maior" din Târgu-Mureș. A colaborat, cu mai multe articole, la „Kindlers Literatur Lexikon" (Metzler, Stuttgart / Weimar, 2009). Ordinul „Meritul pentru învățământ", în grad de Ofițer, 2004. Este conducător de doctorat, redactor-șef al revistei „Studia Universitatis «Petru Maior». Philologia", redactor la revista „Vatra", membru în colegiul de redacție al mai multor reviste de cultură. Dintre volumele publicate: *Scriitori români contemporani* (2002), *Poezia neomodernistă* (2005), *Vârstele criticii* (2005), *Istoria didactică a poeziei românești* (2005), *Poeți români postmoderni* (2006), *Teme și variațiuni* (2008).

Promotor al teatrului absurdului, teoretician al literaturii, prozator și memorialist, Ionesco nu a scăpat nici el, la puțină vreme după dispariție, de patima negatoare a unora și altora. Să amintim măcar cartea Alexandrei Laignel Lavastine *Cioran, Eliade, Ionesco – l'oubli du fascisme*, „model" de rea-credință și de interpretare inadecvată a unei creații și a unei existențe puse în întregime în slujba valorilor democrației. Dincolo de aceasta, opera și destinul creator ale lui Eugène Ionesco au suscitat, după 1989, interesul unor critici, români sau străini, care au valorificat semnificațiile textelor sale în spiritul lor autentic și în relieful lor polimorf. Optica, în mod frecvent injustă, față de Eugen Ionescu a considerat că acesta s-ar fi orientat spre dreapta, și chiar spre extrema dreaptă, fapt improbabil, pe care

Acknowledgement: This paper was supported by the National Research Council – CNCS, Project PN-II-ID-PCE-2011-3-0841, Contract nr. 220/31.10.2011, title Crossing Borders: Insights into the Cultural and Intellectual History of Transylvania (1848-1948) / Dincolo de frontiere: aspecte ale istoriei culturale și intelectuale a Transilvaniei (1848-1948) / Cercetarea pentru această lucrare a fost finanțată de către Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS), Proiect PN-II-ID-PCE-2011-3-0841, Contract nr. 220/31.10.2011, cu titlul Crossing Borders: Insights into the Cultural and Intellectual History of Transylvania (1848-1948) / Dincolo de frontiere: aspecte ale istoriei culturale și intelectuale a Transilvaniei (1848-1948).

BDD-A20545 © 2015 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:54:39 UTC)

cercetătorii onești ai operei sale nu au pregetat să îl ateste. Unul dintre aceștia, Gelu Ionescu, consideră, pe bună dreptate, că Eugène Ionesco este un „necondiționat și intransigent apărător al democrației": „Unii văd la el – chiar și Alexandra Lavastine – o înclinare spre dreapta; cred că e un efect optic deformat: pentru mine, el rămâne – ca poziție politică – un necondiționat și intransigent apărător al democrației, un antitotalitar radical. Dar, să fim bine înțeleși, nu politicul a fost centrul preocupărilor sale majore și obsedante, deși a răspuns fără a se lăsa rugat la apelurile lui. Cât privește cultura română, în mod vizibil și tradițional înclinată spre dreapta – nu o dată spre extrema dreaptă, chiar și azi, în forme mai reticente – Eugen Ionescu, alături de Lovinescu, Zeletin și încă nu prea mulți alții, a fost un om al centrului democrat care, vai!, în absența aproape totală a unei stângi intelectuale democrate, ține oarecum și locul acesteia, cu sau fără voie. Nici Ionescu, nici Ionesco nu a fost complicele niciunei forme de ideologie totalitară, ba chiar a avut oroare față de ele. În viața sa există, probabil, misterele unei crize de identitate, unele tăinuiri inerente – și nu mă refer acum numai la cele privitoare la originea sa"[1].

Recitirea publicisticii lui Ionesco este instructivă din mai multe motive. În primul rând, ne putem reprezenta, prin lectura acestor articole, eseuri, însemnări, pagini de jurnal apărute în diverse publicații ale epocii interbelice, profilul unui intelectual cu o acută sensibilitate la actualitatea literară, la problemele timpului său. În scrisul alert, fragmentar și stringent al lui Ionesco regăsim nevoia scriitorului de a-și asuma propria condiție, în toate datele sale definitorii, regăsim interogațiile tulburătoare ale unei conștiințe nefericite torturate de îndoieli și de neliniști, nevoia sa de certitudini și, mai ales, de autentificare a propriei ființe. Virgil Ierunca observă, în acest sens, între altele, că „Eugen Ionescu face literatură, în ciuda faptului că Dumnezeu există, creează – aducând indirect omagiu decreației – răspunzând astfel întrebării lui inițiale și esențiale. Uneori se îndoiește de ceea ce face. Dar a face înseamnă, la el, a fi. În orizontul meditațiilor desprinse din Simone Weil, scrisul său ni se impune și mai mult ca o justificare de existență. Bănuind literatura de «păcate» marginale, el îi transcende limitele și puținătatea aparentă. Iar când aparențele încearcă să se proclame «independente» de neorânduiala lumii, el intervine direct și ne citește din Cartea – aceeași – la care scrie de mai bine de o jumătate de secol,

BDD-A20545 © 2015 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:54:39 UTC)

punând punctul pe i și pe conștiință. Conștiința nefericită a martorului la singurătatea lumii, dar și conștiința aprinsă a celui care vede invizibilul și numește indicibilul". Sesizând toate dizarmoniile și fisurile din ordinea lumii, scriitorul se regăsește în condiția de făptură aruncată în lume și în timp, în condiția de marionetă manevrată de dumnezeire. „Accept starea mea de marionetă. Accept ridicolul metafizic al stării mele de om", scrie Ionesco într-o proză din 1933. Rezumându-și existența la starea de făptură de aspect mecanic, cu o autonomie cu totul relativă, scriitorul nu a încetat niciodată să caute să-și explice resorturile propriului destin, marcat de amprenta agonică a timpului și de palorile unei istorii delirante. Pe de altă parte, eseistul resimte, cu acuitate, fatalitatea propriei alcătuiri organice, o alcătuire care se supune unor forme tiranice și unor tipare prestabilite. Neputința de a fi într-o absolută stare de individualitate, afilierea la ticurile, miturile și tabuurile îndătinate ale contextului socio-cultural, înscrierea într-o *forma mentis* ce exercită o presiune dictatorială aproape, toate aceste limitări sunt inventariate și dezavuate de tânărul Ionesco.

Publicistica în limba română a lui Eugène Ionesco este destul de eterogenă; ea cuprinde articole și eseuri, cronici literare, interviuri, răspunsuri la anchete, cronici dramatice, cronici plastice, dar și însemnări de jurnal. Una dintre preocupările de o constanță revelatoare pentru tânărul Ionesco este legată de condiția literaturii, de actul de a scrie și de mecanismele atât de subtile ale creației. Efortul lui Ionesco este mai cu seamă acela de a degaja specificul literaturii, al artei în general, prin conturarea apăsată a opoziției dintre sfera esteticului și universul referențial, în toată concretitudinea sa primară. În viziunea tânărului Ionesco, esteticul are o incontestabilă capacitate de eliberare, de purificare a ființei, de articulare a unei armonii a individului cu sinele său adânc. Această dihotomie univers social / univers estetic este una cu fecunde consecințe în planul meditației asupra poeziei, de pildă. Observațiile lui Ionesco despre forma și conținutul poetic, despre tehnica expresiei, despre poeții culți și poeții naivi, despre implicațiile revelației lirice ori despre beneficiile motivației raționale a stării poetice decurg dintr-o înțelegere nuanțată a fenomenului poetic și a mecanismului creării efectului literar. Pe de altă parte, într-un articol intitulat *Contra literaturii*, Eugène Ionesco face apologia vitalismului și a spiritului spontaneității, în opoziție cu litera(tura), care are darul de a

BDD-A20545 © 2015 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:54:39 UTC)

mortifica avatarurile existentului în toată plenitudinea sa. Momentele de maximă comuniune ale eului se realizează doar prin trăire intensă, patetică, prin recurgerea la exercițiul afectivității necenzurate.

Tonul multora dintre articolele lui Eugène Ionesco din perioada interbelică este polemic, accentele sunt vehemente, iar replicile tăioase. Publicistul este tranșant, uneori până la a pune sub semnul întrebării chiar existența culturii române, ori a unei tradiții literare românești. Evident, astfel de afirmații sunt enunțate nu doar dintr-un spirit de frondă, cât mai degrabă dintr-un impuls al urgenței, pe care îl resimte eseistul, din nevoia ameliorării unei stări de lucruri percepute ca deplorabile. Exagerarea este evidentă. Tânărul Ionesco pune în scenă, în articolele sale risipite în presa epocii interbelice, vervă, spontaneitate, spirit iconoclast și dubitativ, dar și fascinația unei frazări incisive, nu lipsită de fior liric ori de irizări metafizice. Aceste articole sunt, înainte de toate, mărturii ale unei conștiințe pentru care literatura este destin și expiere, depoziție dramatică și document al interiorității. E limpede că, în cazul lui Eugène Ionesco, criza identitară e strâns legată de evreitate, de „figura tatălui" antisemit și de excesele antisemite din interbelic. Critica adusă democrației de Ionesco nu eșuează în adeziunea la extremisme, pentru că autorul lui *Nu* se definește în primul rând prin ținuta sa fundamental democratică. În alchimia personalității lui Eugen Ionescu, România e identificată cu „țara tatălui odios și antisemit și Franța cu țara mamei iubite"[2]. Relevantă este, în această privință, depășirea sferei naționalului și a sentimentelor, mai mult sau mai puțin inflamate și integrarea în perimetrul universalității, prin operă, gândire și atitudine. Cazul lui Eugène Ionesco este acela al unui intelectual atras de valorile democrației, dar și de valorile liberalismului, de care nu s-a dezis niciodată.

Note

[1] Gelu Ionescu, *Un necondiționat și intransigent apărător al democrației*, în „Vatra", nr. 3-4, 2005, p. 87.
[2] Marta Petreu, *De la Junimea la Noica*, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 453.

Bibliografie

1. Barbu B. Berceanu, *Istoria constituțională a României în context internațional, comentată juridic*, Editura Rosetti, București, 2003.
2. G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, București, 1985.

BDD-A20545 © 2015 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:54:39 UTC)

3. Matei Călinescu, *Eugène Ionesco: teme identitare și existențiale*, Editura Junimea, Iași, 2006.
4. Emil Cioran, *Schimbarea la față a României*, Editura Humanitas, București, 1990.
5. Petru Culianu, *Mircea Eliade*, Traducere de Florin Chirițescu și Dan Petrescu, Editura Nemira, București, 1995.
6. Mircea Eliade, *Profetism românesc*, 2 vol., Editura Roza Vânturilor, București, 1990.
7. John Gray, *Liberalismul*, Editura Du Style, București, 1998.
8. Mircea Handoca, *Mircea Eliade, pagini regăsite*, Editura Lider, București, 2008.
9. Gelu Ionescu, *Anatomia unei negații. Scrierile lui Eugen Ionescu în limba română (1927-1940)*, Editura Minerva, col. Universitas, București, 1991.
10. Alexandra Laignel-Lavastine, *Filosofie și naționalism. Paradoxul Noica*, Editura Humanitas, București, 1998.
11. Gabriel Liiceanu, *Itinerariile unei vieți: E. M. Cioran; Apocalipsa după Cioran*, Editura Humanitas, București, 2011.
12. Eugen Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, Editura Științifică, București, 1972.
13. Andrei Oișteanu, *Imaginea evreului în cultura română*, Editura Humanitas, București, 2001.
14. Zigu Ornea, *Anii '30. Extrema dreaptă românească*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996.
15. Marta Petreu, *De la Junimea la Noica. Studii de cultură românească*, Editura Polirom, Iași, 2011.
16. Marta Petreu, *Un trecut deocheat sau Schimbarea la față a României*, Editura Institutului Cultural Român, București, 2004.
17. Fernando Savater, *Eseu despre Cioran*, Editura Humanitas, București, 1998.
18. Mihail Sebastian, *De doua mii de ani...*, cu o prefață de Nae Ionescu, Editura Humanitas, București, 1990.
19. Mihail Sebastian, *Jurnal 1935-1944*, Editura Humanitas, București, 1996.
20. Eugen Simion, *Cioran, Noica, Eliade, Mircea Vulcănescu*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000.
21. Leon Volovici, *Ideologia naționalistă și „problema evreiască" în România anilor '30*, Editura Humanitas, București, 1995.
22. Mircea Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenței*, III, *Către ființa spiritualității românești*, Editura Eminescu, București, 1996.

BDD-A20545 © 2015 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 01:54:39 UTC)